

Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av Oppmannasjön och Ivösjön

11 maj 2008

Vattenriket i fokus 2008:09

Patrik Olofsson / Eco Images
Juni 2008

Titel:	Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av Oppmannasjön och Ivösjön
Utgiven av:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Författare:	Patrik Olofsson
Foton:	Patrik Olofsson
Kartunderlag:	Kristianstads kommun
Copyright:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike, Länsstyrelsen i Skåne län samt Patrik Olofsson
Upplaga:	50 ex
Rapportserien Vattenriket i fokus:	Rapport: 2008:09
ISSN:	1653-9338
Layout:	Patrik Olofsson och Karin Magntorn
Omslagsbild:	Grågäss. Patrik Olofsson/N

Inventeringen är utförd på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne Län och utgör del av verksamheten under 2008 inom ramen för Förvaltningsplan för grågås.

Förord

Problem med grågäss som orsakar skador på växande och oskördad gröda på Kristianstadsslätten har accentuerats under senare år. För att om möjligt finna lösningar eller åtminstone lindra de uppkomna problemen har en förvaltningsplan för grågäss tagits fram av en projektgrupp under ledning av Länsstyrelsen i Skåne Län.

Flyginventeringen av grågäss har under några år utförts av Patrik Olofsson/Eco Images inom ramen för förvaltningsplanen. Den syftar till att öka kunskapen om förekomsten och dynamiken av de häckande gässen.

Rapporten har sammanställts och slutredigerats i samarbete med Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike.

Hans Cronert
Ekolog
Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
/Länsstyrelsen, Skåne län

Sammanfattning

Som en del i arbetet med förvaltningsplan för grågås på Kristianstadsslätten har Hammarsjöns- och Araslövssjöns häckande grågåspopulation flyginventerats under säsongerna 2004 till 2008. Under 2007 och 2008 har även södra delen av Oppmannasjön samt området kring Holjeåns mynning i Ivösjön inventerats.

Slutresultatet för flygräkningen av häckande grågäss i Hammarsjön och Araslövssjön hamnade för häckningssäsongen 2008 på totalt 456 bon fördelade på 422 bon i Hammarsjön och 34 bon i Araslövssjön. I Oppmannasjön noterades 86 bon i den södra delen vilket är något färre än 2007 då 98 bon påträffades. I Näsuviken, norra Ivösjön noterades 32 bon (2007: 34 bon).

Inventeringsresultaten i Hammarsjön 2004-2008 visar att grågåsbeståndet har en minskande trend med en tillbakagång på 39 % mellan 2004 och 2008. När det gäller Araslövssjön så var resultatet 2008 (34 bon) det lägsta antalet hittills under inventeringsåren då som mest 86 bon noterats (2006).

När det gäller Hammarsjön så har närmiljön kring sjön (ex. vassens utbredning och vattenstånd vid äggläggningstid) sett olika ut under samtliga inventeringsår. Mot bakgrund av det låga inventeringsresultatet 2008 (ett år då det fanns gott om stående vass - i princip maximal utbredning) så finns det inte ett tydligt samband mellan vassarealen i sjöarna och antalet gåspar.

Vad nedgången av antalet häckande grågåspar beror på är oviss men man kan se att utvecklingen i de olika sjöarna (Hammarsjön och Araslövssjön) pekar åt samma håll. Möjligen kan en utveckling mot glesare vass i de båda sjöarna, i kombination med relativt högt vattenstånd vid häckningens början, ha bidragit till att färre par påbörjat häckning. Den likartade utvecklingen i sjöarna skulle också kunna tyda på att de häckande gässen i nordöstra Skåne framför allt påverkas och regleras av större strukturella faktorer snarare än lokala mer säsongsbundna förutsättningar vid respektive häcklokal.

Bakgrund

Första bofyndet av grågås i Kristianstads Vattenrike gjordes i Araslövssjön 1967. I början av 1970-talet beräknades en handfull par häcka. Under 1980-talet skedde en mycket snabb ökning i hela Vattenriket och idag beräknas populationen till flera hundra par (Cronert 2001). Problem med grågäss som orsakar skador på växande och oskördad gröda på Kristianstadsslätten har accentuerats under senare år. För att om möjligt finna lösningar eller åtminstone lindra de uppkomna problemen har en förvaltningsplan för grågäss tagits fram av en projektgrupp under ledning av Länsstyrelsen i Skåne Län (Edberg 2002).

I förvaltningsplanens åtgärdsprogram föreslås bland annat att ytterligare kunskap om grågässens förekomst och häckning ska samlas in. För att studera möjligheterna att med hjälp av flyginventering få bättre kunskap om antalet häckande par i Kristianstads Vattenrike har Patrik Olofsson/Eco Images fått i uppdrag att inventera områdets grågåspopulation. Resultatet från inventeringarna 2004-2008 presenteras i denna rapport.

Metod och inventeringsområden:

Inventeringsmetoden går ut på att från flygplan spana av de sjönära områdena efter grågåsbon. Områden med gles förekomst av bon räknas direkt medan tätare kolonier fotograferas för senare räkning. Eftersom gässen nästan uteslutande placerar sina bon i sjönära vassar koncentreras inventeringen till vassområden, vasstäckta öar och delvis vassbevuxna marker. Från luften avtecknar sig grågässens bon som en kvadratmeter stor öppning i vassarna. Flyghöjden har vid inventeringstillfällena varit 100-300 meter. Bona avtecknar sig bäst mot vassen i sidoljus. Förutom Hammarsjön och Araslövssjön inventerades 2007-2008 även södra Oppmannasjön samt Nässumsviken i norra Ivösjön. Resultaten för dessa områden presenteras i en separat del efter Hammarsjön och Araslövssjön. Med tanke på att strandvegetationen i Oppmannasjön och Ivösjön sjöar ser annorlunda ut med större inslag av al och videsnår så är felmarginalen med all sannolikhet högre här än i Hammarsjön och Araslövssjön.

Flygningen i Hammarsjön 2008 inleddes söderifrån längs Helgeå och vidare upp längs Hammarsjöns sydöstra och östra sida. Därefter inventerades Herculesviken, kanten av Håslövs ängar och Kvarnäsviken. Vidare längs Hammarslundsvallen och ut över området där Helgeån mynnar ut i Hammarsjöns norra del, ner längs Hedentorp, Åsum och Hovbysidan. Inventeringen i Hammarsjön avslutades med Kvinneholme/Harön i Hammarsjöns norra del.

Inventeringen av Araslövssjön inleddes i sjöns södra del där Helgeåns två fåror rinner ut ur sjön och fortsatte upp längs sjöns östra sida. Därefter inventerades Fredriksdalsviken och Araslövssjöns västra sida ner till åmynningen. För att göra inventering mer lätthanterlig delades Hammarsjöns strandnära områden upp i sex olika delområden och Araslövssjön i tre områden. För de olika delområdenas gränsdragning se Karta 1 och 5.

Hammarsjöns delområden:

- H1. Helgeåns södra mynning - Rinkabysidan
- H2. Herculesområdet - Håslövs ängar
- H3. Kvarnäsviken - Ekenabben
- H4. Helgeåns norra mynning - Åsum
- H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning
- H6. Kvinneholme/Harön

Araslövssjöns delområden:

- A1. Östra delen av sjön upp till N. Lingenäset
- A2. Fredriksdalsviken fram till Helgeå i väster
- A3. Västra delen av sjön

Grågåsen föredrar att lägga sitt bo i täta skyddande vassar, så gott som alltid vattenomflutna med ett vattendjup på 50 cm eller mer. En liten andel bon på öar, friliggande starrtuvor eller utskjutande uddar kan placeras i öppnare miljö och på mer fast mark. Med utgångspunkt från observationer av nyligen kläckta kullar verkar det som om äggläggningen hos Vattenrikets grågäss normalt är relativt synkroniserad. De första ungarna brukar ses under sista veckan i april och kort därefter har merpartens av sjöns gäss kläckt ut. Ruvande fåglar efter mitten av maj är sällsynta. Med utgångspunkt från en ruvningstid på knappt 30 dagar brukar de flesta fåglarna således påbörja sin ruvning under de två sista veckorna i mars.

Vårvintern 2008 präglades av mildt väder och högt vattenstånd. Stora rörliga ismassor saknades och därför var vassen så gott som intakt inför gässens häckningsstart 2008. Ser vi tillbaka på de fyra tidigare inventeringsåren så har förutsättningarna varierat. Inventeringsåret 2007 rådde högt vattenstånd och lite stående vass vid tiden för gässens äggläggning. Säsongen 2006 präglades av ett lågt vintervattenstånd och tidig isläggning vilket medförde att vassen förblev näst intill intakt i hela Vattenriket efter vårens islossning. Åren 2004 och 2005 var vattenståndet förhållandevis högt vid tiden för äggläggning (sista veckan i mars, cirka 60-90 cm över havet vid Kanalhusets pegel i Kristianstad). Isläget och isrörelser var dock olika under vintrarna. Säsongen 2004 fanns det gott om stående vass medan det säsongen 2005 noterades mycket få områden med intakt vass.

Hammarsjön - Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde

H1. Helgeåns södra mynningen - Rinkaby:

Området består i södra delen av ett stort brett vassområde med inslag av vide och lämpligheten som boplatser för grågäss avtar successivt norrut i takt med att vassbården blir smalare och strandkanten öppnare. Större delen av Rinkabysidan saknar lämpliga boplatser för grågäss. Totalt påträffades i området 43 bon, de flesta i den sydöstra delen av sjön (2007: 39 bon, 2006: 21 par, 2005: 8 par, 2004: 16 par).

H2. Herculesområdet - Håslövs ängar:

Området är ett av Hammarsjöns största vassområden både vad gäller bredden på vassen och vassens utbredningen längs sjökanten. Merparten av bona var placerade 10-50 meter in från strandlinjen. I delområde 2 påträffades 2008 totalt 18 bon (2007: 26 bon, 2006: 34 par, 2005: 23 par, 2004: 39 par).

H3. Kvarnäsvisken - Ekenabben:

I området finns relativt små vassoråden främst lokaliserade till Kvarnäsvisken samt udden utanför Ekenabben. De flesta bona påträffades i Kvarnäsviskens västra del. Totalt 22 bon (2007: 12 bon, 2006: 17 par, 2005: 16 par, 2004: 32 par).

H4. Helgeåns norra mynning - Åsum:

Detta område innehåller stora breda vassar, i nordost genomkorsade av Helgeåns fåror, utvidgningar på Helgeå och diken vilket gett upphov till att strandlinjen har en flikig och mosaikartad karaktär. Längre söderut är området mer enhetligt med breda vassar och inslag av vide. Detta område ligger mer skyddat från Helgeåns strömriktning samt den förhärskande västvinden vilket tidigare år har medfört att vassen här är mer intakt än längs sjöns östra och södra del. De flesta bona var belägna 10-50 meter från sjökanten. Totalt påträffades 133 bon fördelade enligt följande: 23 bon närmast öster om Helgeåns östra fåra, 26 bon mellan Helgeåns östra fåra och gräns strax söder om den tidigare uppfrästa ytan vid Stena metall och slutligen 84 bon från Stena metall till diket vid Åsumstornet (se Karta 2). (2007: 185 bon, 2006: 147 par, 2005: 161 par, 2004: 133 par).

H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning:

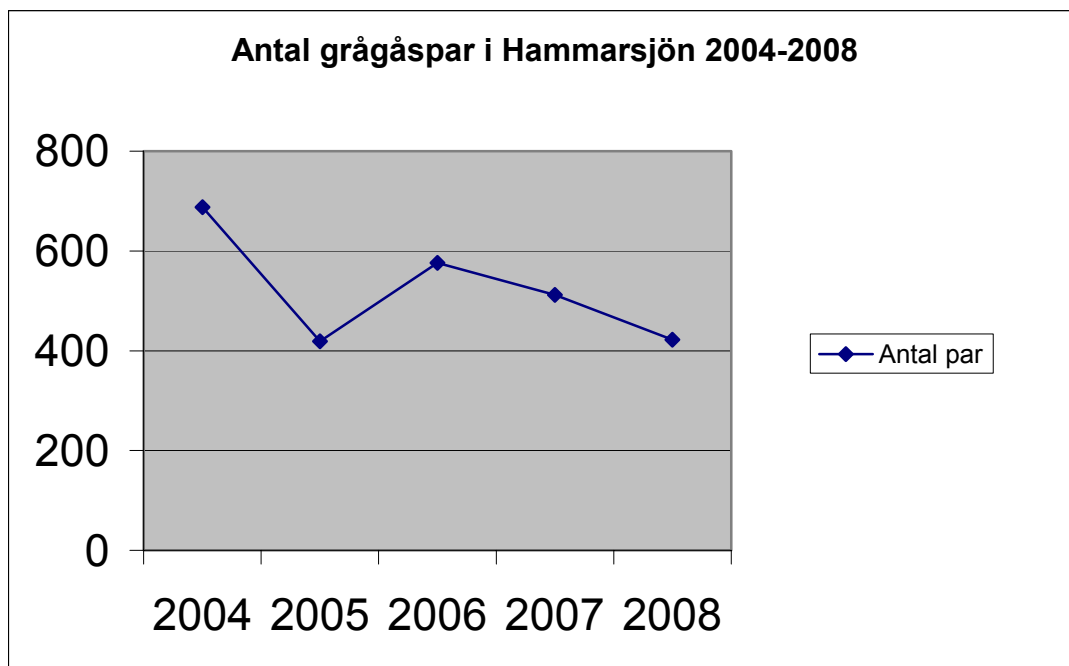
Området består strax söder om Åsumtornet av ett stort brett vassområde som uppåt land successivt övergår i mer videdominerade marker och så småningom sumpskog. Söderut längs Hammarsjöns västra sida tunnas vassbården successivt ut för att i de centrala delarna av området åter vidgas till ett större vassområde. Den resterande södra delen av Hovbyområdet saknar i princip vass och där det finns är bestånden smala eller mycket små. Ett flertal små öar med vass finns i områdets sydligaste del. Från Åsumtornet söderut till nästa större dike påträffades 24 bon, från detta dike ner till diket vid Björkhäll 42 bon och från Björkhälldiket ner till södra åmynningen noterades 16 bon. Totalt således 82 bon i delområde 5 (se Karta 3). (2007: 185 par, 2006: 106 par, 2005: 52 par, 2004: 127 par).

H6. Kvinneholme/Harön:

Området är till största del ett stort sammanhängande vassområde med mer eller mindre täta inslag av vide och pil. Inneslutna på ön finns även ett flertal stora öppna vattenytor. Själva Kvinneholme i norr är en moränö med lövskog och saknar som regel häckande grågäss. I Området närmast söder om ön ner till Haröns ”midja” påträffades 29 bon. På den centrala delen av Harön fanns 18 bon och längst i söder på den breda delen av ön 74 bon, en stor del av dessa koncentrerade kring de öppna inneslutna vattenytorna. På småöarna strax öster om Harön fanns 3 bon. Totalt i området 124 bon (se karta 4). (2007: 184 par, 2006: 251 par, 2005: 159 par, 2004: 341 par).

Delområde	Antal bon				
	2004	2005	2006	2007	2008
H1	16	8	21	39	43
H2	39	23	34	26	18
H3	32	16	17	12	22
H4	133	161	147	185	133
H5	127	52	106	66	82
H6	341	159	251	184	124
Totalt	688	419	576	512	422

Tabell 1. Antal grågåsbon i Hammarsjön vid flyginventeringarna 2004-2008.

Figur 1. Antal häckande grågåspar i Hammarsjön 2004-2008.

Araslövssjön - Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde

A1. Östra delen av sjön från Helgeåns östra fåra upp till N. Lingenäset:

Strandområdet präglas av en relativt utbredd och bitvis tät videvegetation med mindre rena vassområden längs sjökanten, framför allt närmast söder om Aludden i den centrala delen av inventeringsområdet. Totalt noterades 6 bon koncentrerade till områdets sydöstra del (2007: 6 par, 2006: 14 par, 2005: 3 par).

A2. Fredriksdalsviken inklusive området västerut fram till Helgeå

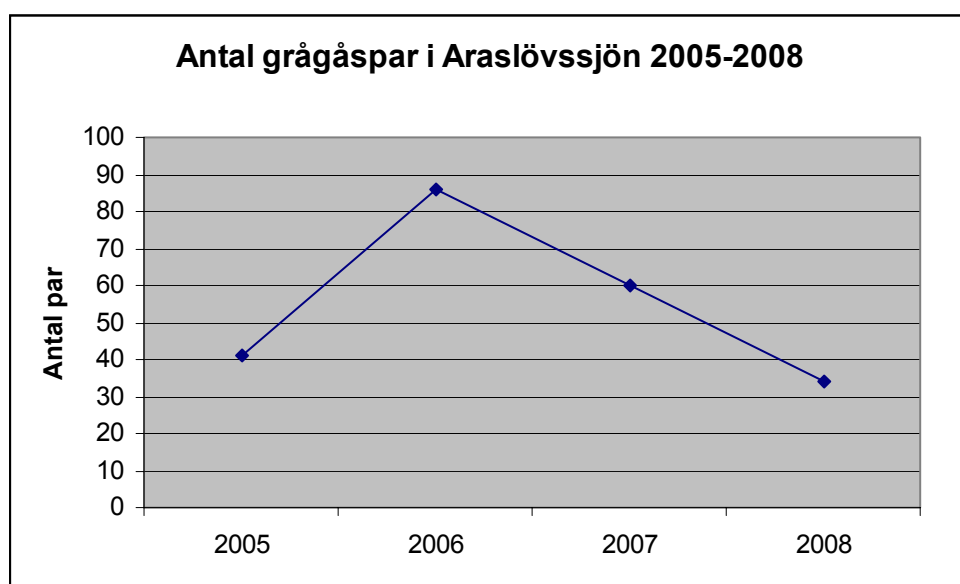
Området har en betydligt öppnare karaktär än inventeringsområde A1 och kantas framför allt i norr av breda vassområden. Totalt 5 bon, som gott som samtliga norr om Fredriksdalsviken (2007: 5 par, 2006 12 par, 2005: 11 par).

A3. Västra delen av sjön från Helgeå i norr, ner till åmynningen, inklusive området mellan Helgeåns åfåror

Även detta område är mer öppet än östra sidan av sjön. Ett bredare bälte med vide och vass löper längs med stranden och innanför finns i den norra delen av området betade strandängar. Strandlinjen är jämfört med östra sjösidan mer flikig och här finns även ett par mindre öar. Sammanlagt 38 bon varav de flesta placerade sjönära i den nordvästra delen av sjön (2007: 38 par, 2006: 57 par, 2005: 27 par).

Delområde	Antal bon			
	2005	2006	2007	2008
A1	3	14	6	4
A2	11	15	5	4
A3	27	57	38	26
Totalt	41	86	49	34

Tabell 2. Antal grågåsbon i Araslövssjön vid flyginventeringarna 2005-2008.

Figur 2. Utvecklingen av häckande grågäss i Araslövssjön 2005-2008.

Oppmannasjön och Ivösjön

Med anledning av att grågåsen ökat i både Oppmannasjön och Ivösjön de senaste åren inventerades även delar av dessa sjöar 2007 och 2008. I Oppmannasjön inventerades hela den södra delen av sjön med fokus på vassklädda vikar och strandpartier. I Ivösjön inventerades Näsumsviken i den norra delen av sjön, en vassklädd vik i anslutning till Holjeåns mynning. Gemensamt för de båda inventeringsområdena är att de är utgör de grundaste delarna av sjöarna och att de mot landsidan gränsar till åkrar och öppna betesmarker, områden som under de senaste åren fått besök av en växande skara grågäss.

Oppmannasjön:

Totalt påträffades 86 grågåsbon i den södra delen av Oppmannasjön vilket är något färre än 2007 då 96 bon påträffades. Bona var 2007 fördelade på ett tiotal relativt avgränsade vasspartier. Se Karta 6.

Ivösjön:

I Näsumsviken, norra Ivösjön, noterades totalt 32 bon (2007: 34 bon). I det stora vasspartiet väster om Holjeåns mynning påträffades 23 bon och strax öster om ån 9 bon. Se Karta 7.

Resultat och summering

Slutresultatet för flygräkningen av häckande grågäss i Hammarsjön och Araslövssjön hamnar för häckningssäsongen 2008 på totalt 456 bon fördelade på 422 bon i Hammarsjön och 34 bon i Araslövssjön.

Inventeringsresultaten i Hammarsjön 2004-2008 visar att grågåsbeståndet har en minskande trend med en tillbakagång på 39 % mellan 2004 och 2008. Inventeringsresultatet 2008 visade att gässen häckade på ungefär samma platser som tidigare år med en tydlig koncentration av gäss längs de nordvästra delarna av sjöstranden och ute på Harön (H6). En viss förflyttning har ägt rum sedan i fjol. Exempelvis har antalet gåspar ökat något längst ner i sydost. I den täta populationen i nordvästra delen har antalet åter varierat en hel del (minskade i H4 och ökade i H5) men totala antalet i de båda inventeringsområdena är relativt konstant. Den låga siffran för 2008 beror till största del på färre par på Harön som förlorat många häckande fåglar det senaste åren.

När det gäller Araslövssjön så noterades under inventeringen 34 par vilket är det lägsta antalet hittills. Liksom 2000, 2005-2007 var gässen 2008 koncentrerade till sjöns västra del och i år framför allt till den norra delen av detta område (A3).

Liksom tidigare inventeringsår får antalet häckande gäss ses som ett minimum och min uppskattning är att felmarginalen för inventeringarna 2004-2008 som mest bör ligga på 5-10% högre antal än de angivna vid flygfotograferingen. Materialets exakthet är sannolikt något bättre under de år då inventeringsområdena haft stora arealer stående vass.

När det gäller Hammarsjön så har närmiljön kring sjön sett olika ut under samtliga inventeringsår 2004-2008 och jag har i tidigare rapporter bland annat diskuterat huruvida det finns ett samband mellan arealen stående vass och antalet gåspar. De två första åren var en

stor del av bladvassområdena nertryckta eller avhyvlade av isrörelser. Exakt hur stor del av vassen som varit stående är svår att avgöra men en grov uppskattning är att vassens utbredning 2004 var cirka 30-40% av vassens maximala utbredning, 2005 cirka 10-20%, 2006 cirka 90-100%, 2007 10-20% stående vass.

Med utgångspunkt från vassarealen så förefaller det naturligt att grågåsbeståndet minskade mellan 2004 och 2005. Vassens utbredning förklarar dock inte nedgången (16%) av antalet häckande gäss mellan 2004 och 2006 med tanke på att förutsättningarna borde varit bättre 2006 än 2004

Inför inventeringen 2008 fanns cirka 90-100% stående vass, dock relativt klen sådan på grund av att merparten av den stående vassen var ettårig. Mot bakgrund av det låga inventeringsresultatet 2008 (ett år då det fanns gott om stående vass - i princip maximal utbredning) så står det allt mer klart att det inte finns ett tydligt samband mellan vassarealen i sjöarna och antalet gåspar.

Vad nedgången av antalet häckande grågåspar beror på är ovisst men man kan se att utvecklingen i de olika sjöarna (framför allt Hammarsjön och Araslövssjön) pekar åt samma håll. Möjligen kan en glesare vass i de båda sjöarna, i kombination med relativt högt vattenstånd vid häckningens början, ha bidragit till att färre par påbörjat häckning. Den likartade utvecklingen skulle också kunna tyda på att de häckande gässen i nordöstra Skåne framför allt påverkas och regleras av större strukturella faktorer snarare än lokala mer säsongsbundna förutsättningar vid respektive häcklokal.

Referenser:

Cronert, H. 2001. Araslövssjöns häckfåglar under ett kvarts sekel. Meddelande nr 25 från Nedre Helgeåns Fågelstation, Anser 4/2001, s. 209-216.

Edberg, R (red). 2002. Förvaltningsplan för grågås. Länsstyrelsen i Skåne Län.

Olofsson, P. 2004. Flyginventering av grågås i Hammarsjön 5 maj 2004.

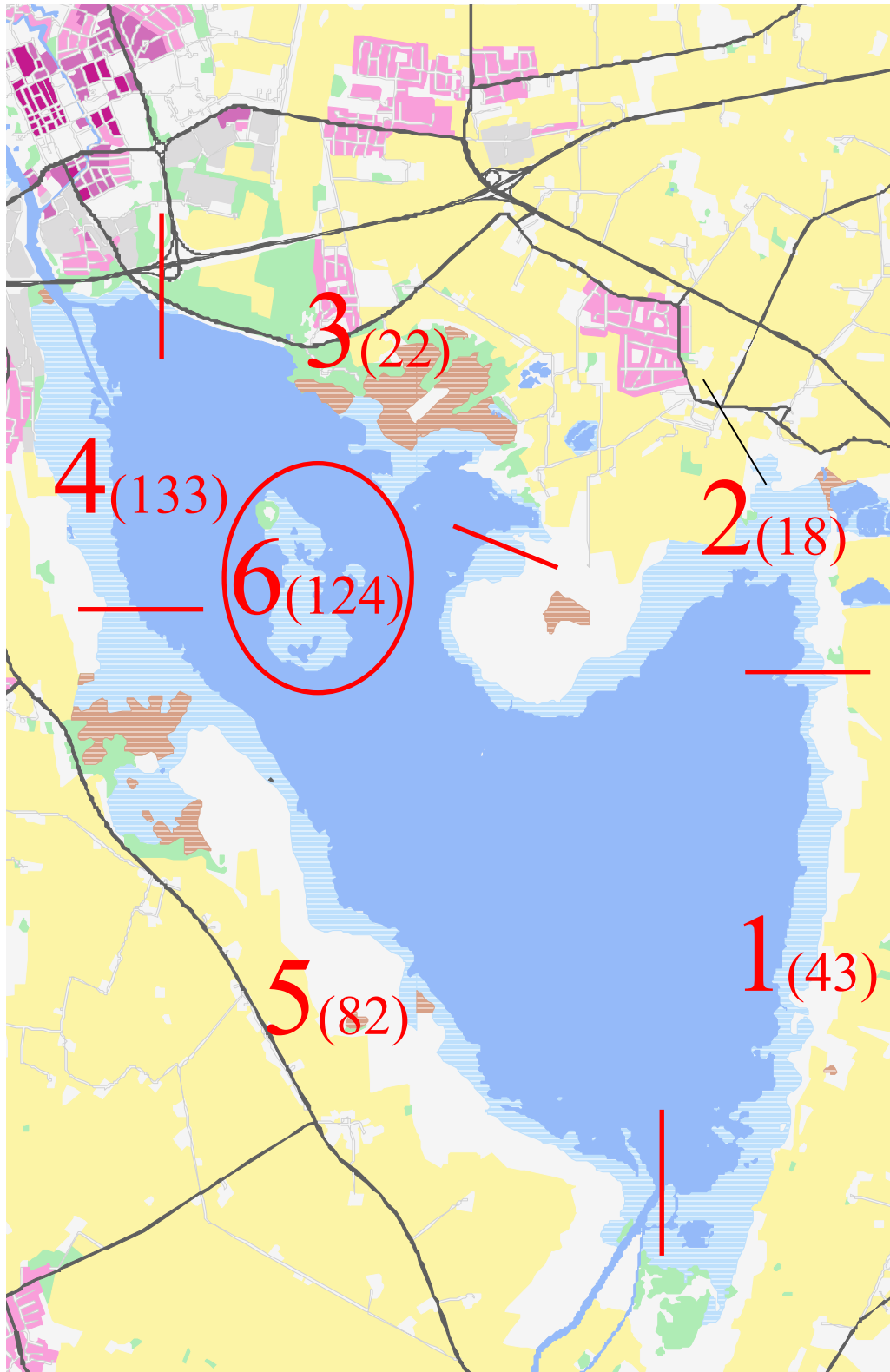
Olofsson, P. 2005. Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön 15 maj 2005.

Olofsson, P. 2006. Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön 10 maj 2006.

Olofsson, P. 2007. Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av Oppmannasjön och Ivösjön 6 maj 2007. Vattenriket i fokus 2007:2.

Patrik Olofsson/Eco Images
Furubodavägen 73
296 92 Yngsjö
Tel. 070-6694763

Karta 1. Delområden vid gåsininventering i Hammarsjön 11 maj, 2008. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

Karta 2. Fördelning av grågåsbon i delområde 4.

Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 3. Fördelning av grågåsbon i delområde 5.

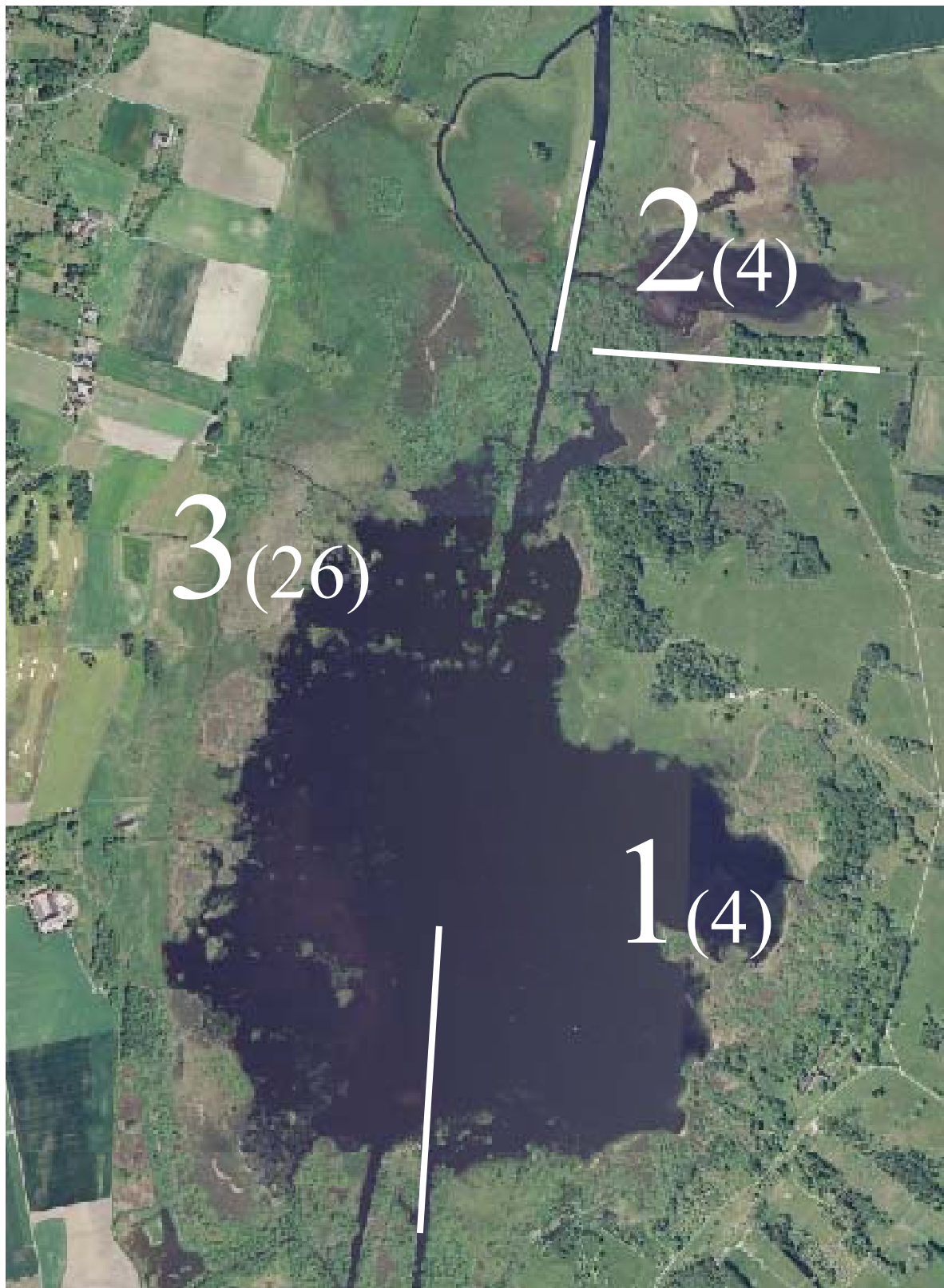
Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 4. Fördelning av grågåsbon i delområde 6.

Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 5. Delområden vid gåsininventering i Araslövssjön 6 maj 2007. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

Karta 6. Fördelningen av 86 grågåsböns i södra Oppmannsjön vid flyginventering 2008.

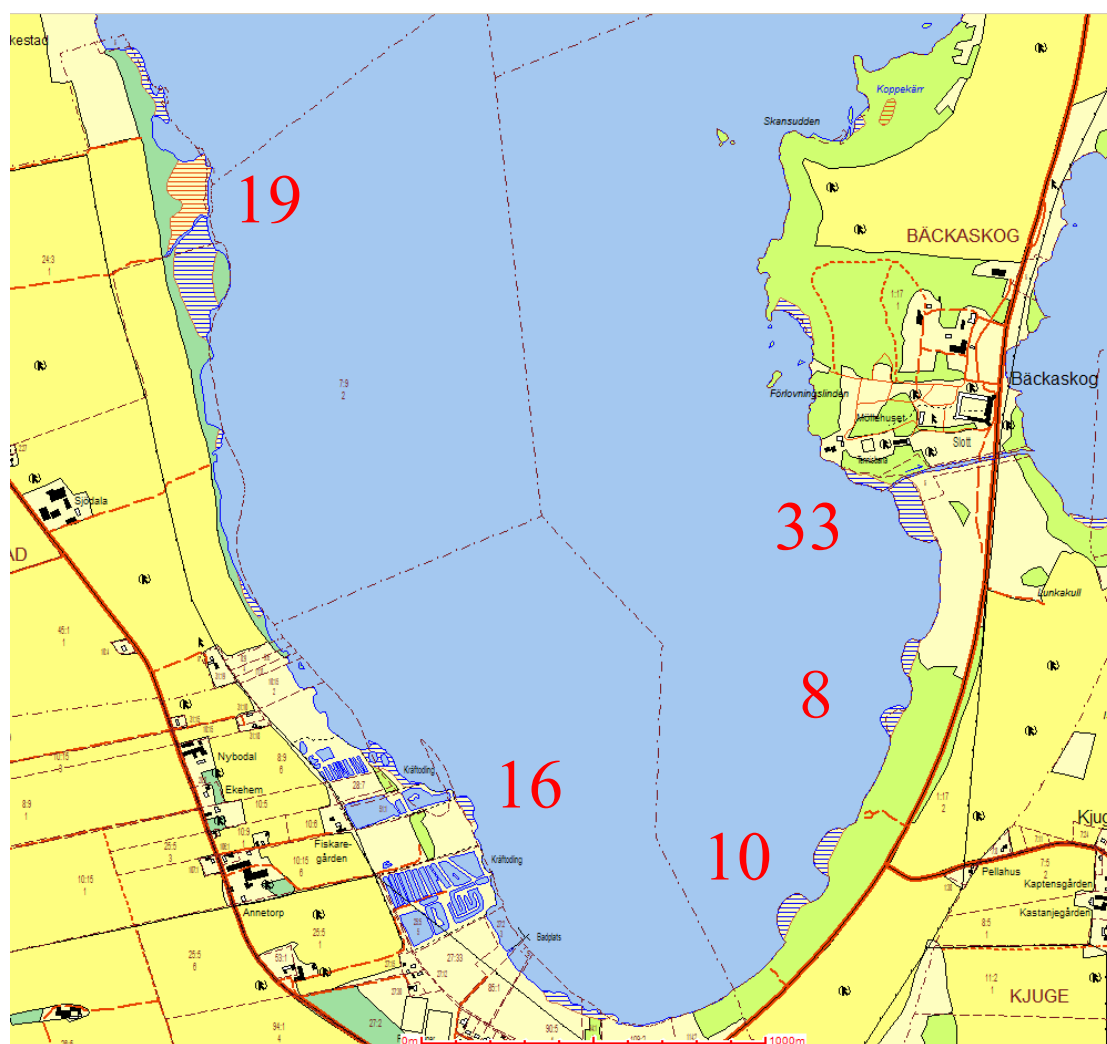

Foto 1. Grågåsböns i vassparti strax söder om Bäckaskogs slott, Oppmannsjön, 11 maj 2008.

Karta 7. Antal grågåsbon i Näsумsviken, Ivösjön, vid flyginventering 2008

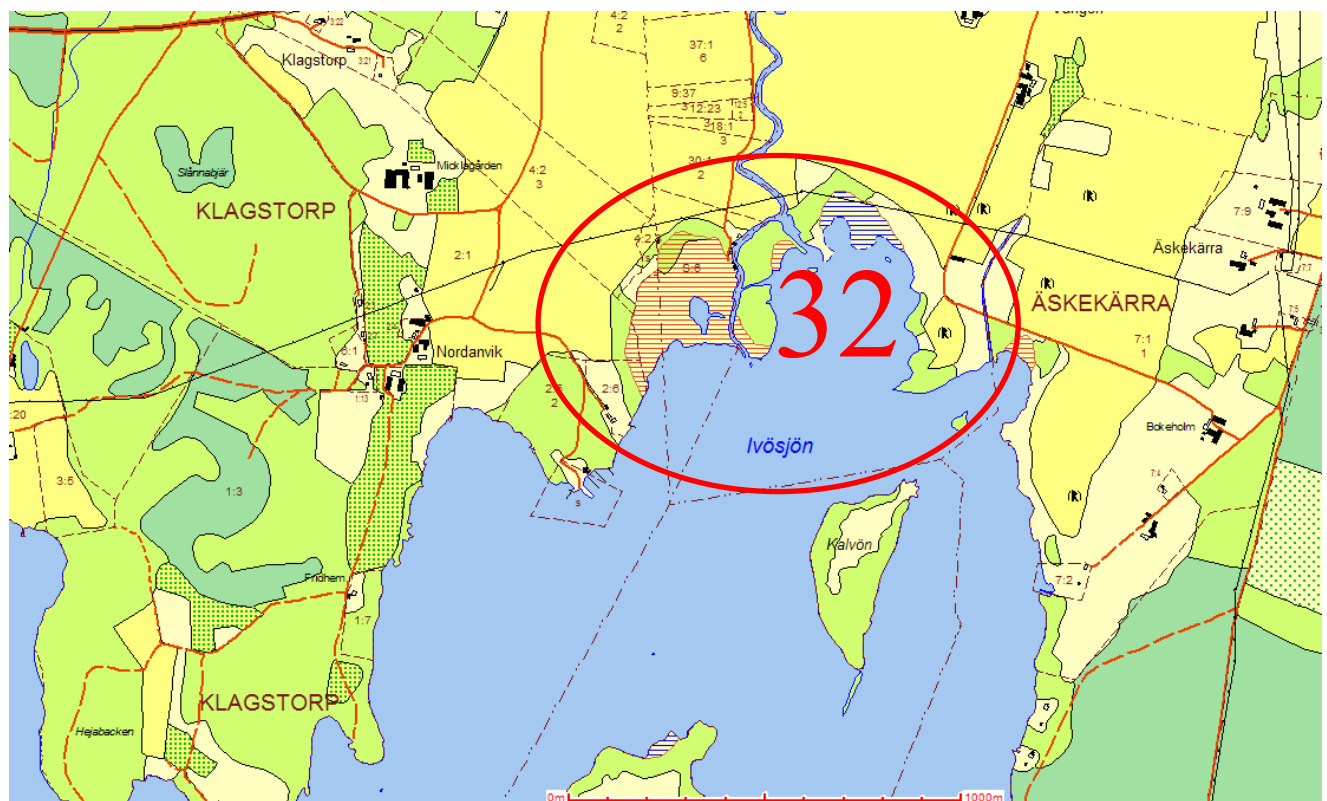

Foto 2. Vy över Harön vid flyginventeringen 5 maj, 2004. Huvuddelen av bladvassen står upp och de många grågåsbona kan urskiljas som ljusa runda prickar i vasshavet.

Foto 3. Vy över Harön vid flyginventeringen 15 maj, 2005. Bladvassen ligger ner över större delen av ytan och få grågåsbon påträffades.

Foto 4. Vy över Harön vid flyginventeringen 10 maj, 2006. Under detta år fanns i princip ingen liggande vass men trots det relativt få gåsbon.

Foto 5. Vy över Harön vid flyginventeringen 6 maj, 2007. Detta år fanns det mycket liggande vass.

Foto 6. Vy över Harön vid flyginventeringen 11 maj, 2008.
Mycket stående vass, men trots det den lägsta noteringen av antal häckande par sedan 2004.

**Vattenriket i fokus är Biosfärkontoret Kristianstads
Vattenrikes skriftserie (ISSN 1653-9338).**

**I Vattenriket i fokus publiceras rapporter och
inventeringar som utförts på uppdrag eller i
samarbete med Biosfärkontoret.**

**Skriftserien startade år 2006. Samtliga rapporter går
att ladda ner på adress:**

www.vattenriket.kristianstad.se/fokus/

Hittills utgivna under 2008

2008:1 Vattenriket –en utflyktsguide. Patrik Olofsson och Karin Magntorn

2008:02 Inventering av fåltiplärka på Ripa sandar, Horna sandar samt Sånarna 2007
Patrik Olofsson

2008:03 Inventering av fågelfaunan på Åsumfältet A3:s f.d. militära övningsfält i N Åsum
Patrik Olofsson

2008:04 Inventering av solitära bin och rödlistade insekter på Åsumfältet och vid f.d
järnvägsövergången Everöd/Lyngby sommaren 2007
Mikael Sörensson

2008:05 Inventering av buksvampar inom Biosfärområde Kristianstads Vattenrike, hösten och
vintern 2006/2007
Ramlösa Naturkonsult, Sven-Åke Hanson

2008:06 Invallningar kring de nedre delarna av Helge å.
Grunddata, våtmarkspotential och framtid
Peter Berglund

2008:07 Utvärdering av provfiske i Araslövssjön och Hammarsjön 2007
Ivan Olsson (Fil Dr.) och Anders Eklöv (Fil Dr.)

2008:08 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike. Verksamheten år 2007
Biosfärkontoret

2008:09 Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt
delar av Oppmannasjön och Ivösjön 2008.
Patrik Olofsson